

Perustuslakivaliokunnalle

Perustuslakivaliokunta on pyytänyt minulta lausuntoa hallituksen esityksestä laeiksi perusopetuslain, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain, lukiolain ja tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta annetun lain muuttamisesta (HE 127/2021 vp). Esitän lausuntonani seuraavaa.

Hallituksen esityksen säätämisjärjestysperusteluissa opetuksesta epäämistä sekä opetuksesta erottamista ja pidättämistä tarkastellaan perustuslain 16 §:n 1 ja 2 momenteissa vahvistettujen perusoikeuksien rajoittamisena. Perustelujen mukaan pykälän 1 momentti on merkityksellinen perusopetuksen ja oppivelvollisuutta toteuttavan toisen asteen koulutuksen ja 2 momentti puolestaan muun toisen asteen koulutuksen kannalta. Perusteluissa ei kuitenkaan kiinnitetä huomiota siihen, että perustuslain 16 §:n 1 ja 2 momentin oikeusvaikutuksissa on yksilön oikeusaseman kannalta olennainen ero. Oppivelvollisuutta toteuttavaa koulutusta koskeva 1 momentti perustaa oppivelvollisille paitsi velvollisuuden myös oikeuden koulutukseen. Sen sijaan 2 momentin säännös on luonteeltaan niin sanottu perustuslaillinen toimeksianto, joka ei perusta yksilöille subjektiivista oikeutta. Onkin kyseenalaista, missä määrin perusoikeuksien yleisiä rajoitusedellytyksiä koskevaa doktriinia voidaan ylipäättään soveltaa perustuslaillisen toimeksiannon kaltaisiin perusoikeuksiin. Vastaavasti voidaan kysyä, tuleeko opetuksesta epäämistä sekä opetuksesta erottamista ja pidättämistä 2 momentin alaan kuuluvassa koulutuksessa lainkaan arvioida tässä säännöksessä tarkoitetun, perustuslaillisen toimeksiannon kaltaisen perusoikeuden rajoituksena.

Sen sijaan pidän selvänä, että perustuslain 16 §:n 1 momentissa vahvistettu oppivelvollisuutta toteuttavaa koulutusta koskeva perusoikeus on otettava huomion

säänneltäessä opetuksesta epäämistä sekä opetuksesta erottamista ja pidättämistä. Perustuslain 16.1 § edellyttää, että opetuksesta epäämiseksi sekä opetuksesta erottamiseksi ja pidättämiseksi on hyväksyttävä peruste, että seuraamuksen pituus on tähän perusteeseen nähden oikeasuhtainen, että oppilaalle opiskelijalle osoitetaan korvaava tapa saada oppivelvollisuutta toteuttavaa koulutusta ja että oikeusturvajärjestelyt ovat riittävät. Turvallisen työ- ja opiskeluympäristön takaaminen (muille) oppilaille tai opiskelijoille ja henkilökunnalle on hyväksyttävä peruste. Opetuksesta epääminen on lyhytkestoinen toimi, ja ehdotetut säännökset takaavat sen kohteeksi joutuvan toissijaisen oikeuden koulutukseen. Opetuksesta erottamis- ja pidättämisseuraamuksen välttämättömyyden ja oikeasuhtaisuuden kannalta olennaista on yksittäistapauksessa tehtävä arvio. Tässä suhteessa on ehkä syytä harkita voimassa olevien säännösten täsmentämistä. Oppivelvollisuuslain 8 § ja perusopetuslain 36 a §:n 2 momentti takaavat seuraamuksen kohteen oikeuden vaihtoehtoiseen oppivelvollisuutta toteuttavaan koulutukseen.

Toisen asteen koulutuksen lainsäädännössä ehdotetaan oikeusturvan lisäämiseksi, että opiskeluoikeuden peruuttamisesta ja palauttamisesta, määräaikaista erottamisesta, asuntolasta erottamisesta sekä opiskeluoikeuden pidättämisestä päättäisi koulutuksen järjestäjän asettama monijäseninen toimielin. Koulutuksen järjestäjä voisi kuitenkin päättää, että rehtorin päätösvaltaan kuuluisi erottaminen enintään kolmeksi kuukaudeksi. Tähän säännökseen on syytä tehdä kaksi huomautusta. Kun monijäseninen toimielin päättää opiskelijan kannalta hyvinkin merkittävistä seikoista, asianmukaista olisi, että sen kokoonpanosta säädettäisiin lailla. Sama huomautus koskee perusopetuslain 36 a §:ää. Lisäksi rehtorin ja monijäsenisen toimielimen päätösvalan jaon tulisi perustua kaikilta osin lakiin eikä koulutuksen järjestäjän päätökseen.

Sysmässä 11.11.2021

Kaarlo Tuori